

Denne artikel skal refereres til som:

En psykoanalyses umulighed og dens mulighed. Jane Bykær. www.psykoanalysen.dk. Udgivet november 2016.

En psykoanalyses umulighed og dens mulighed

I denne tid er det svært at sluge en overskrift som denne: En umulighed og et muligt mål? Hvad er nu det? Er mål ikke blot noget, man skal frem til? Noget, man skal beslutte sig for? Ja og nej. For psykoanalysen er det ikke så enkelt. Ja, dette tidens store ønske om målrettethed kan vi med psykoanalysen høre som en drøm, et ideal, et ønske om en enkel og lige vej. Vel er der mål, der kan nås. Vel er der planer, der kan lægges og udføres. Det er alt sammen i sin fineste orden, det er blot ikke analysens felt.

Sagen er derimod den, at psykoanalysen dukker op ud af det, der netop ikke går som forventet. En lammelse, et krampeanfald, som ikke har nogle kliniske årsager. En adfærd, som er mærkværdig og tilsyneladende en ulogisk og uøkonomisk hændelse, som dog gentager sig igen og igen. Det er den type menneskelige fænomener, som er både patologiske og hverdagsagtige, som psykoanalysen hører en betydning gemt i. En fejl, som sniger sig ind, selv om den er rettet et utal af gange tidligere. En musiker, der lige netop ikke kan spille piano, altså spille så sagte, at stilheden næsten kan høres. En studerende, der forstyrrer sig selv med [symptomer](#), som gør ham uarbejdsdygtig. Kvinden, der bliver ved med at vælge mænd, der ydmyger hende. Angsten for at gå ud blandt andre, når intet reelt truer etc. Der er ”noget”, der sætter en kæp i hjulet for den elskede effektivitet og rationelle målrettethed. Og dette ”noget” har med vor eksistens vilkår at gøre.

Det spaltede subjekt

Det nyfødte barn ankommer i verden. Ankommer i en verden af sprog og med en krop. Begge dele skal indtages. Menneskebarnet er født ufuldstændigt, og det forbliver ufuldstændigt. Mellem krop og tale danner der sig en sammenhæng, som gør noget muligt i denne ufuldstændighed. Det, der er mellem, er det ubevidste. Det, der væver denne krop og tale sammen. Det ubevidste er svaret på denne indfødthed i det ufuldstændige. Denne ufuldstændighed afføder det, der er særegent for mennesket, og som det, den senere Lacan kalder ”den symbolske orden”. Det betyder på den anden side, at effekterne af ufuldstændigheden gør, at vi er til i sproget.

Sproget såvel som kroppen skal indtages. Via disse indtagelser væves krop og tale sammen, og dette vævearbejde, det, der er mellem, er det ubevidste. Det fuldbyrder ikke ufuldstændigheden, men det gør noget muligt. Tilblivelse af dette subjektive vævearbejde har skabt forløb, forgange i

det ubevidste. Forgange, som ligesom ved det udtørrede å-løb, netop når vandet kommer på ny, vil løbe det samme sted hen og gentage sit forløb. [Gentagelsen](#) – disse knudepunkter, der igen og igen gennemløbes - må vi hæfte os ved. I ”Hinsides lystprincippet” indfører Freud dødsdriften som en tvang til gentagelse. Lacan kalder det *jouissance*, på dansk ”nydelse”. Men det er en særlig nydelse, som er en blanding af nydelse og lidelse. Det, der gentager sig, er symptomet, som er knyttet til den enkeltes tilblivelse som talende væsen i en krop og blandt andre.

Psykoanalysen tager denne ufuldstændighed som udgangspunkt. Det følger heraf, at det ubevidste ikke er. Ikke har eksistens, ikke er som et bord, man kan pege på. Det er derimod hele tiden underlagt en varig tilblivelse i ethvert nu. Det er det, Freud i sin daglige praksis ser og giver tale med psykoanalysen. De kliniske fænomener, som altid er gentagelser, fører tilbage til en ufuldstændighed i vor konstitution som menneske – som subjekt for det ubevidste. Vi er grundlæggende ikke hele, ikke autonome, men spaltede.

Analysen

En psykoanalyse er ikke noget, man *går* til, det er noget, man *er* i. Man går *i* [psykoanalyse](#). Det er noget, man befinder sig i. Denne vending understreger det særlige ved dette arrangement. Der er noget, som opstår i og med, at der er en analytiker, der lytter. Det er et arrangement, som inviterer til at tale frit, og via det, der sker, når talen ruller sig ud, ruller den enkelte sig med nødvendighed ind i sin egen tale. En tale, som kun kan blive til, fordi der er en, der lytter på den særlige måde, som psykoanalysen åbner for. Det, der foregår i talen og mellem analysanden og analytikeren underkastes analysen. En analyse af analysandens symptomer og forestillingsunivers med henblik på, at analysanden får mulighed for at kunne flytte sin plads i forhold til sin fantasme. En fantasme, som via det ubevidste har stillet sig an som svar på den konstitutive og traumatiske ufuldstændighed. En anstillelse, hvorigennem subjektet, som gennem et par briller med mønstrede glas ser verden, andre og sig selv gennem.

Psykoanalysen kan ikke diske op med mål eller med lovning på resultater. Ikke, fordi der ikke sker noget i en analyse. Men fordi den tænkemåde, som bygger på ideen om målbarhed, ikke tager højde for det, der taler ubevidst. En psykoanalyse kan ikke forud-konteres. Den kan ikke bestilles. Og den for tiden så [efterstræbte lykke](#) står ikke som et mål i horisonten. Psykoanalysen sælger ikke nogen noget, men den åbner for noget, som den enkelte kan komme til at bruge og gøre til sit på sin egen måde.

Analysen åbner for et arbejde med det, der er i spil i den enkeltes liv *på godt og ondt*, som man siger. Og når jeg her henviser til denne gamle, fortærskede talemåde, er det for at gøre opmærksom på, at det, vi har med at gøre, foregår i en dialektisk bevægelse med en for- og en

bagside, hvilket talemåden indfanger. Livet er ikke ideelt, men det er der, og vi er i det, så længe det varer. *Måden*, den enkelte er i det på, er det psykoanalysens felt at undersøge betingelserne for og samtidig skabe en klinik, der stiller denne undersøgelse til rådighed for den enkelte.

Freuds umulige mulighed

Denne indfødthed i ufuldstændigheden er mødet med det reelle. En kastration. En reel umulighed, som ikke er mulig at overvinde. Oven på denne ufuldstændighed opstod den symbolske orden. Men der er også subjektive umuligheder, som netop er mulige at komme rundt om under særlige forhold. Og psykoanalysen klargør, at denne sidste type af umuligheder står i et subjektivt forhold til den første, det reelle, via det symbolske. Der er ingen fuldstændig og ingen ren indtagelse, hverken af kroppen eller i sproget. Kroppen og sproget indtages subjektivt.

Freud indvarsler i det skelsættende skrift "Hinsides lystprincippet" en ny fase i psykoanalysens historie. Her gør Freud op med det hidtidige princip omkring lystprincippet overherredømme. Egentlig lægges kimen hertil i en meget tidlig tekst, men tanken vender først tilbage for Freud her. Indledningsvis placerede Freud det, han kaldte "det psykiske apparat" mellem lystprincippet og realitetsprincippet. Her er Freud konflikttænder. Men denne del af teoridannelsen viste sig ikke at slå til. Man kan ikke udtømme det ubevidste ved en analyse, hvilket ville have været muligt, om det blot handlede om gamle, ikke vellykkede konflikter, der i analysen får en (op)løsning. Men det er det, Freud måtte sande, ikke er nok. Det, Freud erkender, er, at driftskomponenten i symptomet, denne kerne, hvorom forestillingerne danner sig, ikke lader sig analysere. Denne driftskerne kalder Lacan for objekt a (læses objekt "lille a"). Vi støder her på ny på en umulighed. Vi støder på det reelle på ny.

Hvad betyder dette for analysen? Det betyder, at analysanden ved analysens afslutning har to muligheder, stående overfor objekt a: Enten at fortsætte sin placering og dermed sin lidelse, eller at skifte plads i forhold til objekt a. Hvilket også på laciansk vil sige at finde en anden plads i forhold til sin fantasme. Jamen, vil læseren kunne indvende, hvorfor ikke starte her - gå lige til sagen?

Ja, hvorfor ikke? Freud blev naturligvis også spurgt om dette. Og hans svar var så klart som Freud, med sin evne til oversæt-bare billeder, kunne gøre det: det ville være som blot at hente den lampe, der har antændt det brændende hus, men lade huset brænde. Der er en analyse, der skal forløbe, før objekt a træder frem. Det er ikke nok blot at analysere forestillingskomponenterne, og det er ikke muligt at gå direkte til objekt a, fordi symptomet netop er en to-foldet størrelse, der kræver analysens arbejde at afdække, både den ene og den anden side af folden. Der er ingen mulig vej uden om dette arbejde. Dette arbejde er muligheden.

Litteraturliste:

Jaques Lacan Min undervisning. Forlaget Drift. Seuil 2005.

Jaques Lacan. Psykoanalysen kan ikke være i krise. Drift. Tidsskriftet for psykoanalyse nr. 1. 2008

En endelige og den uendelige analyse (1937c) Kapitel V Sigmund Freud

Verhaeghe, P. & Declercq, F. (2002). Lacan's analytical goal: "Le Sinthome" or the feminine way.

In: L.Thurston (ed.), Essays on the final Lacan. Re-inventing the symptom. New York: The Other Press, pp. 59- 83.